

Nacionalna homogenizacija i privredna deindustrijalizacija - protiv-rečnost koja traži objašnjenje

ZLATOMIR POPOVIĆ

Berlin

U mom referatu biće reči o Treuhandgesellschaft. Reč je o jednom povereničkom društvu nastalom ugovorom zapadnonemačke i bivše istočnonemačke vlade, kome je stavljeno u zadatak da materijalna dobra od ekonomskog značaja bivšeg socijalističkog društva Istočne Nemačke prilagodi zahtevima ekonomskih i pravnih odnosa Zapadne Nemačke. Društvo predstavlja instancu javnog prava i stoji pod pravnom i stručnom kontrolom zapadnonemačkog ministarstva finansija. Ugovor o ujedinjenju polaže veliki značaj vraćanju privatne svojine ekspropisane zakonitim naslednicima od strane komunističke partije u vreme od 1949-1989.

Ono se takođe stara o privatizaciji državnih preduzeća kao i o uslovima za nastajanje ekonomski funkcionalnih struktura u uslovima tržišne ekonomije.

Društvo ima obavezu da u najkraćem mogućem roku izvrši transformaciju svojinskih odnosa.

Unapred se znalo da će najveći problem prilikom skokovitog prelaska na tržišnu ekonomiju predstavljati masovna nezaposlenost, jer je po proračunima svega 20% industrijskih preduzeća bilo u stanju da pod novim uslovima nastavi sa proizvodnjom.

U proleće 1990. kada je počelo sa radom povereničko društvo raspolagalo je sa 8000 preduzeća pretežno industrijske proizvodnje. 2000 od navedenog broja posedovalo je broj zaposlenih koji se kretao iznad 1500.

Društvo je raspolagalo sa preko 25000 samostalnih trgovinskih preduzeća, 7500 gostionica i hotela od kojih su 31 bili svetskog ranga, 2000 apoteka, 900 knjižara, hiljadama turističkih i putnih biroa, sindikalnih odmarališta i hotela, mnoštvom izdavačkih kuća, novinskih preduzeća, 1,7 miliona hektara obradive i pošumljene zemlje. Celokupni broj zaposlenih pod okriljem povereničkog društva iznosio je 4 miliona osoba.¹

30. 10. 1990. godine povereničko društvo bilo je najveće nemačko državno preduzeće i najveći holding na svetu.

Povereničko društvo osnovano je 3. 3. 1990. godine za vreme vlade Hansa Modrowa, a počelo je sa radom 15. 3. 1990. Mnogi članovi istočnonemačkog ministarskog saveta odmah su prešli u povereničko društvo.

Pošto je već bila u toku demontaža planske privrede, jer je Modrow u februaru nagovestio da njegova vlada namerava da pređe na "tržišno orijentisanu plansku privredu" (Christa Lutz: Zwischen Wende und Ende. Berlin 1991) vladalo je mišljenje u telu zaduženom za ekonomski razvoj, a u kome je preovlađivao građanski forum, da su bivši direktori socijalističkih preduzeća de facto u promenjenim uslovima postali novi vlasnici i zato se išlo putem njihovog razvlašćenja. U funkciji nadzornika istočnonemačke državne svojine, treuhand je stavljen pod nadzor parlamentarne kontrole; međutim parlament nije kontrolisao njegovu funkciju rukovodećeg ekonomsko-administrativnog organa. Za razliku od francuske ekonomije u kojoj postoji veliki broj državnih preduzeća koja su za nacionalnu privredu od vitalnog značaja, ili pak za razliku od austrijske ekonomije u kojoj je

¹ Kai Hermann: Das Imperium des Dr. Rohwedder und seine SED, *Extra Magazin* 1, 1991, 12, S. 10ff. *Neues Deutschland* 6/7. 7. 1991

skoro polovina velikih preduzeća u državnim rukama, u Nemačkoj je neprikosnovena prednost data privatnoj svojini. Posle izbora 18. 3. 1990. pala je vlada Hansa Modrowa, a za novog predsednika istočnonemačke vlade izabran je vođa Hrišćansko Demokratskog Saveza Lothar de Maiziere.²

Sa izborom novog predsednika vlade pobedio je "Savez za Nemačku" a sa njim stupila je na snagu i nova privredna koncepcija buduće istočnonemačke privredne transformacije. De Maiziereova vlada nije imala svoj privredni koncept, nego je delovala po nalogu vlade u Bonu. Ova je imala plan što bržeg ujedinjenja Istočne sa Zapadnom Nemačkom i što brže ukidanje elemenata socijalističkog privrednog i državnog sistema. Iako se dobro znalo da taj put iziskuje i mnogo napora i materijalnih troškova, pošlo se njime. Zato je de Maiziereova vlada odmah po njegovom dolasku na vlast odredila datum za stvaranje ekonomskog, finansijskog i socijalnog saveza. Za razliku od vlade Modrowa koja je predviđala prelaz na tržišnu ekonomiju do januara 1993, de Maizierova vlada planirala je prelazak na istu do jula 1990.³

Vlada kancelara Kohla poverila je Dr. Hansu Willgerodtu - naučniku sa univerziteta u Kelnu da razradi plan socioekonomskog priključenja istočnog dela Nemačke Saveznoj Republici. On je to učinio zajedno sa Barbarom Dluhosch i Malte Krügerom, i već krajem marta dostavio je svoju studiju Maiziereovoj vladi. (Tekst je objavljen pod naslovom: Prednosti nemačkog jedinstva. Izdavač: Institut za ekonomsku politiku univerziteta u Kelnu.)

Ovaj plan stoji u skladu sa političkim predstavama Kohlove vlade, tako da se ima utisak da je reč o tekstu pisanom po uputstvu. (U njemu se insistira na privatizaciji državnih preduzeća i govori se o privatnoj svojini kao najadekvatnijoj svojinskoj formi tržišne privrede.)

Ova grupa ekonomista iz Kelna nije ni izdaleka tako poznata i za ekonomska pitanja tako merodavna kao takozvani skup koji čine "Fünf Weisen" (petorica mudraca) a koji se uvek konsultuje kada su u pitanu po naciju važne ekonomske odluke. U ovom slučaju, za razliku od kelnskih ekonomista, ovaj skup predložio je da se raspletu veze koje postoje između državnih kombinata i da se ovi principijelno privatizuju. Da se izvrši transformacija istočnonemačke državne privrede u jedan nov oblik koji će principijelno funkcionisati u uslovima slobodnog tržišta. Međutim, za preduzeća od opšteg značaja koja nisu u stanju da rade po diktatu tržišnih cena predložena su vremenski ograničena posebna rešenja, kao što je uostalom slučaj u svakoj modernoj privredi. (Sondergutachten des Sachverständigenrates zur Beurteilung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung.)

Do ove faze razvoja povereničko društvo predstavljalo je instancu koja raspolaže državnim svojinom i čuva je od mogućnosti privatne zloupotrebe.

Međutim, izborom D. K. Rohwедера za predsednika povereničkog društva počinje sa ubrzanom privatizacijom i principijelnim izbegavanjem politike saniranja po cenu milionske nezaposlenosti. Istovremeno izvršena je i personalna promena saradnika povereničkog društva. Na mesto bivših političkih funkcionera i državnih službenika u povereničko društvo dolaze profilisani menadžeri, upravnici moćnih privatnih koncerna, osiguravajućih društava, banaka itd. Sam Rohweder istakao se u saniranju firme A. G. Hösch, inače je bio u savetu koji nadgleda firme BMW, VOLVO, RUHRGAS A. G. A takođe je imao i visoku funkciju u socijalnom osiguranju ALLIANZ.

^{2, 3}Jürg Roesler: Die verschwundene Alternative, in. Utopie, *Konkret* 2, 1991, 7.

Kakve konsekvence njegovo radno mesto po ovim firmama ima po njegov posao u povereničkom društvu vidi se po kupovini skoro svih najvažnijih delova bivše istočnonemačke privrede od strane Ruhrgasa A. G. dok je osiguranje ALLIANZA preuzela celokupna istočnonemačka osiguravajuća društva.

Bivši istočnonemački politički funkcioneri koji su ostali u povereničkom društvu kao što su Paul Liehmann (zamenik ministra za laku industriju) ili Günther Halm (viceministar u ministarijatu za staklo i keramiku) omogućavaju svojim poznavanjem istočnonemačkih preduzeća sprovođenje politike transformacije *državne* svojine *Istočne* Nemačke u *privatnu svojinu zapadnonemačkih* industrijskih magnata.

Za razliku od Češke, Poljske i Mađarske gde novine objavljuju imena i adrese preduzeća koja se nude na prodaju, te se na oglas javljaju potencijalni kupci kao konkurenti, odabranim potencijalnim zapadnonemačkim kupcima stavi se diskretno na znanje da im se nude određene firme na istoku. (Konferenzmaterial An. 23, David Lipton, Jefri Sachs: Privatisation in Eastern Europe) Ovakvu praksa ne nailazi na skandalizovanje javnih medija, naprotiv, ona o tome ćute.

Drugo konfliktno polje čini razbijanje mreže državnih preduzeća kako ne bi dovela do blokiranja slobodne konkurencije, dok su zapadnonemački ekonomski giganti kupovali čitav istočnonemački ekonomski kompleks baš zbog te mreže. Tako je recimo zapadnonemačka firma Kaisers⁴ među prvima intervenisala u Istočnoj Nemačkoj i pokupovala sve velike prodavnice namirnica. Najveća zapadnonemačka preduzeća u sektoru energetike RWE, Preussen Elektra i Bayernwerk kupili su najveće privredne komplekse, tako da je Kartelna služba izjavila da je granica fuzionisanja zakonski davno premašena. (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 28. 5. 1991)

Zašto je odlučeno ukidanje socijalističke privrede bez prelazne faze? Studija Hansa Willgerodta daje nam sledeći odgovor: "Predložena postepena prelazna faza koja bi pažljivije dovela do promene političkog poretka zaboravlja prirodu osnovnog problema koji treba rešiti, a koji ne podnosi srednje rešenje." Ova rečenica nije analitična, što se od naučnog teksta očekuje, nego je apodiktična. On tvrdi kao postojeće ono što mu je zadatak da dokaže. Dakle politička odluka je pala pre formulacije teksta. Pre nego što počnem sa spekulisanjem o razlozima za donošenje takve odluke želim da obrazložim zamerke Willgerodtu.

Oblik svojine ne predstavlja važan faktor od koga zavisi efikasnost proizvodnje. Ona na mikroekonomskom planu zavisi od organizacije proizvodnje, stepena tehnološke opreme i obuke preduzeća, a na makroplanu od visine obaveza koje preduzeće ima prema društvu, razgranatosti privredne mreže društva kao i sistema komunikacija.

Iako su kao rezultat Drugog svetskog rata postojale dve nemačke države sa dva različita društvena, politička i ekonomska sistema, ponovo ujedinjenje ili bolje priključenje istočnonemačkih oblasti Zapadnoj Nemačkoj nije vodilo mnogo računa o tim razlikama. Proces priključenja bio je van svakog očekivanja brz. To je uslovalo raspad državnih, političkih, ekonomskih i socijalnih struktura bivše Istočne Nemačke upravo u vreme jedne duboke, čitavu svetsku privredu obuhvatajuće recesije, zaoštravajući njene posledice. Integracioni prostor time je znatno smanjen, put otežan, a troškovi višestruko uvećani.

Nužno se nameće pitanje: zašto se krenulo tim putem?

Rasprodajom ključnih preduzeća bivše Istočne Nemačke koncernima Zapadne Nemačke bivša istočnonemačka politička i ekonomska elita izgubila je tlo pod nogama. Svuda po zemljama bivšeg socijalističkog bloka ona još uvek igra vodeću

⁴ Deo Tengelmannove grupe

političku i privrednu ulogu, dok u novim zemljama Savezne Republike Nemačke ona ne igra nikakvu ulogu.

Pre ujedinjenja odnos istočne prema zapadnoj marki iznosio je 1:10. Posle ujedinjenja otpočelo je naglo opadanje vrednosti istočne marke u odnosu na zapadnu i ta tendencija se kretala u pravcu 1:20. Ovo je jako uznemirilo istočnonemačko stanovništvo jer su ljudi smatrali da će im to obezvređiti celokupnu uštedevinu. Pošto su u Istočnoj Nemačkoj za vreme socijalističkog režima primanja prevazilazila realne mogućnosti izdataka došlo je do relativno visoke štednje. Prosečno je svaka porodica imala oko 10 000 DM uštedevine.

Vlada Zapadne Nemačke donela je odluku da svim privatnim štedišama zameni istočnu za zapadnu marku po kursu 1:1 dok su preduzeća dobijala za dve istočne marke jednu zapadnu. (Da je kapital manjan u relaciji četiri istočne marke za jednu zapadnu, više od polovine istočnonemačkih preduzeća bila bi u stanju da i dalje proizvodi.)

Zamena novca 1:1 u sferi lične potrošnje predstavljala je za istočne Nemce veliko psihičko iskušenje. Željni zapadne robe, a pogotovo automobila, oni su za dva-tri meseca ispraznili zapadnonemačko tržište polovnih automobila. Za to vreme prodato je u bivšoj Istočnoj Nemačkoj 700.000-800.000 polovnih automobila. Naravno, na zapadnom tržištu stvorena je time potražnja za novim kolima što je dobrodošlo fabrikama automobila. A istočni Nemci ne samo da su još prvih meseci ostali bez uštedevine nego i bez posla, pa su skupo kupljena polovna kola počeli jeftino da prodaju, samo što sada više za njih nije bilo kupaca.

Podizanje vrednosti istočnonemačke marke u odnosu 2:1 prema zapadnoj odrazilo se katastrofalno na istočnonemačku ekonomiju. U mesecu junu ona je spala na 34,9% u odnosu na prošli mesec, a u avgustu se smanjila u odnosu na juli za 14,6%. (Wirtschaft und Statistik, 40, 1990, 9, S. 376)

Već u mesecu julu od 8000 preduzeća koja su pripadala povereničkom društvu 5000 ih je proglašeno nesposobnim da pokrivaju svoje troškove. Za njih je zatražen kredit za likviditet od 23 milijarde maraka. (Deutschlandarchiv 38, 1990, 9, S. 1133) Od pomenutog broja preduzeća propalo je 60% jer je 40% kredita bilo dozvoljeno.

Drugi razlog propasti istočnonemačke industrije leži u njenoj integrisanosti u globalno socijalističko tržište koje je posle propasti socijalizma takođe propalo. Istočnonemačka roba bez promena kvaliteta odjednom je promenom vrednosti marke višestruko poskupila i postala nesposobna za konkurenciju. S druge strane, stabilizovanje istočnonemačke valute trebalo je da otvori mogućnosti ulaganja zapadnog kapitala u tzv. nove zemlje Savezne Republike Nemačke. Međutim, do investicija u očekivanoj meri nije došlo. Sitni kapital, zainteresovan za mala ulaganja sa velikom brzinom obrta koristio je više Poljsku i Češku koje imaju relativno dobru i jeftinu radnu snagu, dok su se veliki investitori povodom svoje suzdržanosti žalili na "sporna svojinska pitanja", "tradicionalna rešenja koja ne odgovaraju modernim ekološkim zahtevima", "ekonomsku insuficijentnosti preduzeća", "tromost radne snage" itd.

Zapadne firme pokazuju neuporedivo veću sklonost da svoje gotove proizvode prodaju na istočnonemačko tržište nego li da ga koriste u produktivnom smislu. Što se tiče vodećih kadrova, karakterističan je nedostatak samoinicijative, prodornosti i agresivnosti. (Klaus Humann, Hrsg. Wir sind das Geld. Wie die westdeutschen die DDR auskaufen, Reinbeck, Hamburg, 1990)

U junu 1991. 95% robe široke potrošnje naručivano je u Istočnoj Nemačkoj iz Zapadne Nemačke posredstvom firmi Reve, Tengelmann i Spar. Od marta do juna

ostalo je 1.000.000 ljudi bez posla. U junu se taj broj povećao još za 400.000, dok je 700.000 prešlo na skraćeno radno vreme koje se tretira kao odskočna daska za gubljenje posla.⁵

Nemam utisak da je nemačka vlada bila dovoljno rano obavještena o dogovoru američke i ruske vlade o uslovima završetka hladnog rata te da ponovno ujedinjenje Nemačke dolazi na dnevni red. Možda je zato kada je do ujedinjenja došlo ona reagovala suviše brzo ne želeći da zbog ma kakve pojedinosti oteža rešavanje glavnog pitanja, pa je zato ostavljala utisak nekog ko grozničavo stupa u akciju pre nego je samu stvar prethodno izanalizirao.

Sećam se da je na jedno mesec dana pred ujedinjenje u Berlinu održan sastanak FDP-a i da je vrh partije pozvao jednog specijalistu za međunarodno pravo iz Heidelberga da sa pravnog stanovišta govori o mogućnosti približavanja dveju nemačkih država. On je tom prilikom predložio da se vlade Istočne i Zapadne Nemačke dogovore o izdavanju zajedničke poštanske marke. Visina zida i hladnoća brisanog prostora nisu bili lako shvatljivi za one koji nisu imali prilike da ih vide i prilikom prelaza granice osete.

Istočna Nemačka bila je procentualno industrijski najrazvijenija zemlja istočnog bloka a režim SED-a⁶ delovao je vrlo stabilno. Labilnost nastaje posle izjave zapovednika ruske vojske koja je objavljena u svim zapadnonemačkim medijima a koja po smislu glasi: da uprava vojske ima utisak da je istočnonemačka ekonomija zapala u jednu nepremostivu krizu i da se očekuju socijalni protesti. Zatim je dodato da će oni biti jaki i da ruska vojska neće intervenisati u korist SED režima. Ovo je zvučalo ne samo kao poziv na pobunu, nego kao već organizovana pobuna od strane ruskih vojnih vlasti i poziv stanovništvu da krene u akciju obaranja režima. Sam E. Honecker dao je intervju jednom nemačkom novinaru koji ga je posetio u Čileu i u kome naglašava organizovanost pobune.

Dakle i istočni i zapadni Nemci i njihove vlade bili su nespremni za ujedinjenje, zato ono ostavlja utisak velike improvizacije.

Nameće se pitanje zašto je vlada kancelara Kohla krenula putem radikalne privatizacije bivše istočnonemačke imovine iako je taj put ekonomski nerentabilan, a posmatran sa strane socijalne integracije otežavajući i preskup?

Zašto su sva najvažnija preduzeća Istočne Nemačke koja su nekada činila kičmeni stub njene ekonomije prisajedinjena privatnim preduzećima Zapadne Nemačke, dok je bivša ekonomska mreža tih preduzeća pokidana?

Mislim da na to pitanje daju jasan odgovor pozicije koje brane Rolf Hochhuth i Gregor Giesi, a koje potenciraju nekakvu posebnost Istočne Nemačke u odnosu na Zapadnu koja iziskuje politički obzir.

Da bi se ostvarilo nacionalno jedinstvo potrebno je bilo ukloniti tu razliku kao kamen nacionalnog spoticanja, što je učinjeno. Ta zapadna, demokratska Nemačka koja čini integralni deo Zapadne Evrope razara radikalnije i snažnije ostatke svih tih struktura i taj takozvani mentalitet vezan za onu Nemačku koja je pod Bizmarkom 1871. izvršila nemačko ujedinjenje putem nasilja, istovremeno otkrivajući time nedostatak svoje integracione snage na ekonomskom, političkom i kulturnom planu. Zato su do danas postojale u jednoj ili u dve države dve nemačke nacije: jedna zapadno orijentisana, urbana, liberalna, konfesionalno katolička i jedna protestantsko-pruska, vojno-administrativna, politički autoritativna negacija prve. Ujedi-

⁵ Jörg Rösler: Arbeitslosigkeit in den neuen Bundesländern... in Rissener Rundbrief 1991, 5, S. 129.

⁶ Ujedinjena Socijalistička Partija Nemačke (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands)

njenje Nemačke započeto posle hladnog rata 1989. godine ne predstavlja neki novi vid ujedinjenja tih nepomirljivih protivurečnosti, nego radikalno uništenje problematične prusko-germanske, pseudosocijalističke tradicije u okviru Savezne Republike Nemačke. Ovde se radi o jednom modernom vidu rata - kao što je i okončanje hladnog rata predstavljalo nov vid rata i poraza.

Rat se vodi ekonomskim sredstvima, pazi se na blagostanje stanovništva i čine se integracioni koraci čiju brzinu većina stanovništva može da prati.

Pošto sam zadatke povereničkog društva - iako su pravne i ekonomske prirode - pretežno posmatrao sa stanovišta njihovog političkog značaja za nemačko nacionalno jedinstvo, nameće se pitanje koje izgleda da izlazi iz ovog okvira, a bez kojeg rečeno izgleda nedorečeno: da li je naime Savezna Republika Nemačka posle ujedinjenja u suštini ostala ista zemlja, s tom razlikom što se kvantitativno uvećala?

Oni koji pred očima imaju interne faktore mogu reći da njihovim argumentima ništa ozbiljno ne protivreči. Međutim, gledano sa stanovišta izmenjene svetske politike, Savezna Republika Nemačka izgleda mnogo drugačije. Ona je pomerila svoje granice znatno prema istoku. Sve istočne zemlje sa kojima se graniči ekonomski su znatno slabije od Nemačke, dok su joj istovremeno znatno i dalje i bliže. *Dalje* jer su slabije i ne mogu da joj konkurišu pa su zavisne od pomoći, *bliže* jer je tržišna ekonomija postala obaveza za ceo taj deo sveta - te je u nastajanju ekonomsko kao i političko jedinstvo forme čitavog pomenutog prostora.

Sovjetski Savez više ne postoji a Rusija nije u stanju da ga zameni u smislu političkog i ekonomskog faktora reda vezanog za region. Delimično, tu ulogu preuzeće Nemačka, što će obnoviti ideju Srednje Evrope. Toj ulozi Nemačka subjektivno nije dorasla i imaće velikih teškoća kako sa samom sobom tako i sa okolnim svetom, naročito kada bude počela da se naoružava. Bez oružja ne može igrati ulogu koju joj uslovi nalažu. Zato sam mišljenja da imamo posla sa jednom drugom Nemačkom.

Dopuna referata

U svom referatu napisao sam da je jedna od karakterističnih pojava u bivšoj Istočnoj Nemačkoj da su iz struktura političkog uticaja izbačeni ljudi koji su bili nosioci ili saradnici bivšeg režima. Naročito se pazi da ih više ne bude u sudstvu, policiji, vojsci i školskom sistemu.

Prvo su oficirima bivše istočnonemačke Narodne Armije dali uniformu zapadnonemačke vojske, a onda su im jednom po jednom davali otkaz. U međuvremenu otpustili su sudije a u policiji prvo su otpustili aktivne članove partije i one za koje se ustanovilo da su radili za službu državne bezbednosti. Danas su u toku radikalna izbacivanja učitelja, gimnazijskih i univerzitetskih profesora. 80% profesorskih mesta na univerzitetima bivše Istočne Nemačke zaposeli su došljaci sa zapada.

Teritorija bivše Istočne Nemačke podeljena je na 5 federalnih oblasti. Svaka od njih ima svoje posebne zakone i svoju vladu. Samo u Brandenburgju predsednik vlade potiče iz Istočne Nemačke, zove se Stolpe, član je Socijalno Demokratske Stranke Nemačke. U ostale četiri federalne jedinice na vlasti su profesionalni zapadnonemački političari, koje istočni Nemci podrugljivo nazivaju guvernerima.

Gledamo li statistiku nezaposlenih pašće nam u oči razlika između istoka i zapada. Na istoku ima mnogo više nezaposlenih visokokvalifikovanih starijih od 40 godina, na zapadu nisko kvalifikovanih mlađih od 40 godina.

Propašću istočnonemačke industrije imamo mnogo nezaposlenih inženjera i naučnika iz oblasti prirodnih nauka. Čak se ukida i poznata bivša univerzitetska bolnica Charette u kojoj je krajem prošlog veka radio prof. dr Robert Koh, pronalazač bacila tuberkuloze. Svetski poznati naučnici iz medicine koji su radili u Charetteu sada otvaraju privatne prakse ili su na berzi rada.

Po statistici radnog biroa od 1992-1994, imamo sledeću sliku nezaposlenih naučnika:

1992 ...	5000
1993 ...	8000
1994 ...	13000.

PRILOG

Sporni tekst iz pozorišnog komada Rolfa Hochhutha *Wessis in Weimar*

Predsednik: Po čemu pljačkam državu time što njenu ekonomiju preuređujem na kapitalistički način, kada ju je socijalistička privreda dovela u bankrotno stanje?

Hildegard: Vi ne pljačkate državu jer ona više ne postoji; uostalom ona takođe nije imala ništa drugo sem ono što je pokrala od svojih građana. Vi pljačkate njih, građane, oni su po drugi put opljačkani: pre 40 godina, po završetku rata od nemačkih komunista a u službi Kremlja - sada od Vašeg "Povereničkog društva", čiji službenici sa milošću dozvoljavaju meštanima da steknu kafanu u predgrađu u sporednoj Rixdorf-Ost ulici, ali nikada kafanu koja se nalazi na uglu Friedrich-straÙe/unter den Linden!

A što se tiče državnog bankrota koji navodno prisiljava povereničko društvo da svu zaostavštinu od vrednosti u bescenje rasproda zapadnjacima, taj bankrot SR Nemačke u krajnjem smislu nije bio rezultat onih mera koje su podanicima komunizma garantovale punu zaposlenost, dok povereničko društvo do Božića ostavlja svakog četvrtog istočnjaka bez posla. Svi takozvani Filet-delovi zemlje i nekretnina nude se jeftino kupcima sa zapada, dok se onima koji tu žive ne dopušta da učestvuju u kupovini. To je jedna apsolutna novost svetske istorije, jedna varijanta kolonijalizma koja nikada do sada nije praktikovana na ljudima istog kontinenta a kamoli na sopstvenom narodu! Gospodine predsedniče, vi se razlikujete od onih naših doseljenika iz Amerike koji su crvenokošcima otimali zemlju i stoku jedino po tome što svoje "indijance" ne ubijate ...

Predsednik: SR Nemačka je garantovala punu zaposlenost po cenu ekonomskog razvoja. Tako je upropastila celu privredu. To je razumljivo kada se zna da je čak svako vratarsko mesto bilo trostruko zaposednuto.

Hildegard: Možda je prijatnije biti jedan od tri vratara nego biti bez posla i živeti od socijalne pomoći. Da je ekonomija tu radi ljudi, a ne obrnuto, to Vam izgleda ne ide u glavu?

Predsednik: Mi smo doduše pili samo čaj, zašto onda govorite o "punoj zaposlenosti" kao pijani? Uostalom, da li smo mi zapadnjaci trebali da ostavimo na istoku i dalje njihovu narodnu miliciju da tlači narod kao i hiljade tajnih policajaca da ubijaju one koji hoće slobodno da putuju?

Hildegard: Taj režim gangstera nije sačinjavao ni četvrtinu onih u radnom dobu koje je vaše povereništvo ostavilo bez posla ... čovek bi mogao da pukne od smeha kako je korumpirana ta ekonomija tamo, uostalom, kao i svaka druga pa i ova naša. Ekonomija je uvek sinonim za korupciju. Ma kako bila bolesna, neproaktivna ta ekonomija SR Nemačke, ma kako bankrot, ma kako prepun bio svaki radni sto, svaki državni aparat, - čovek se tome može smeјati. Ipak, ne može poreći istinu da nije bilo nezaposlenih dok je to sada svaki četvrti ... Čudi me da pored Vaše tolike inteligencije kao i Vaših sledbenika nikada niste došli na ideju da merila našeg zapadnog industrijskog društva smeјu biti primenjena na istoku samo ako narod, a ne ekonomske ajkule, od toga bude imalo koristi. Više volim punu zaposlenost u jednoj

lošoj nego nezaposlenost u jednoj primernoj ekonomiji. Ubiće Vas zato što ste ovoj zemlji darovali masovnu nezaposlenost. Niko ne postavlja pitanje da li je tome Honecker kriv.

Predsednik: Protiv nezaposlenosti pomažu jedino investicije. Odakle one mesnom stanovništvu, kako da dođe do njih?

Hildegard: Sa kreditima, koje bi dala svaka banka da Vi niste opljačkali sve one stvari na osnovu kojih se može podići kredit: svu zemlju, sve građevine ... tako šta nepoznato je istoriji: Vi dolazite u SR Nemačku kao okupator iako ste sami Nemač. Vi eksproprišete tim Nemačima njihovu zemlju, a onda im sa blagonaklonošću dozvoljavate da je ponovo kupe i to konkurišući pritom sa inostranim i nemačkim ajkulama koje zato, samo zato što stotruko mogu da ponude, što nisu morale da otplaćuju zbog invazije na Rusiju, i drugo, što su bili primili pomoć u vidu "Maršalovog plana". Gospodine Rohweder, Vi vodite pljačkaški rat protiv potpuno nezaštićenog naroda koji će Vas koštati života.

Nije više mogao da odgovori jer je metak u potiljak oborio na tepih čoveka koji je pred njom stajao a da nije iz ustiju pustio nijedan krik. Dugi krik koji je prerastao u plakanje i ridanje, došao je do nje.

"Ko se bavi takvim stvarima kao Rohweder"

(razgovor Rolfa Hochhutha sa listom "manager magazin")

m. m.: Gospodine Hochhuth, vi konstatujete u vašem pozorišnom komadu "Zapadnjaci u Vajmaru" pljačku Nemaca DR Nemačke od strane povereničkog društva i nazivate ga društvom kriminalaca. To je pogodovalo pripremi drugog atentata na Detlefa Rohwедера. Jedna od glavnih scena vašeg komada pruža legitimitet, u najmanju ruku razumljivoj, iako ne opravdanoj likvidaciji tog čoveka.

H.: Ona ni u kom slučaju nije bila opravdana - mučko ubistvo nikada ne može biti opravdano. Ali razumljivo: sada moramo biti vrlo obazrivi. Ja nisam za ubistvo pružao legitimitet, nego sam gospođi koja je posetila Rohwедера dao argumente koji predočavaju njegovo ubistvo kao neminovnost.

m. m.: U našim očima Vi legitimišete ubistvo. U vezi s tim radi moralne podstreke citirate švajcarskog istoričara Jacoba Burckhardta koji kaže: "U nedostatku svih legalnih pravnih sredstava čovek postaje sudija u sopstvenoj stvari."

H.: Da, to je jedna šansa, koju mnogi narodi decenijama zaboravljaju. Na primer, ceo Istočni blok. Četiri decenije nije ubijen ni jedan istočnoevropski poglavar. To je u izvesnom smislu rehabilitacija za držanje Nemaca pod Hitlerom koji su ipak u razmaku od 10 godina dali ljude kao što su Eigner Staufenberg. Oni su postavili bombe pored Hitlerovih nogu i pobili pola tuceta njegovih bandita, dok 70 godina ni jedan Rus i 40 godina ni jedan istočnjak nije postao žrtvom atentata: to je bestidno!

Ja sam citirao Jacoba Burckhardta upravo zato što to nije neka moja apstruzna ideja, jedno nasilje takve vrste očekivalo se. Ni jedan istočni Nemač ne poseduje *nikakvo pravno sredstvo* kojim bi mogao sprečiti pljačku svoje zemlje od zapadnjaka. Zato preostaje ubistvo iz zasede, iako etički neopravdano, kao stvar na koju mora računati onaj ko poznaje istoriju. Ko se bavi takvim stvarima kao Rohweder, mora da zna šta mu se može desiti.

m. m.: Ukoliko se oslanjate na realni atentat, zaboravljate na činjenicu da "sudije u sopstvenoj stvari" mogu biti samo istočni Nemci, dok su u slučaju Rohwедера to bili pripadnici RAF-a koji su to sami izjavili.

H.: Kada čujete da su teroriste iz Savezne Republike Nemačke obučavale i sakrivala vlasti Istočne Nemačke onda za njih ne postoji granica između Istočne i Zapadne Nemačke.

m. m.: Ali ti teroristi nisu pucali kao razočarani istočnjaci nego kao članovi RAF-a koji je produkt društva Zapadne Nemačke.

H.: Tu činjenicu sam svesno izostavio. Mislim da se ovde suviše mnogo traži od pisca komada. Kako mogu ja, kako možete Vi da znate, ko je ubica?

m. m.: To se upravo očekuje od Vas, i to iz razloga istorijske istine. U našim očima Vi ste sa tim delom onaj ko podmeće požar koji je u suprot boljih argumenata načinio pozorišni komad iz prilično spornih situacija, kojim želi da istupi senzacionalno, iskorišćavajući pritom postojeće emocionalno stanje.

H.: Zar smo već došli do toga da jedan komad treba već da znači podmetanje požara u smislu pronicljive i zastrašujuće Lessingove maksime: "Danas pesnik, sutra ubica Kralja." Ja ću se odlučiti protiv Vaše primedbe da pišem uprkos boljih argumenata. Niko od nas ne zna kako je Rohweder poginuo. Možda je to bilo delo nekih zapadnih ubica koji nisu imali nikakav interes za probleme u Istočnoj Nemačkoj. Ali morate priznati moja je verzija dramatično najradikalnija, zato u umetničkom smislu najpogodnija ekspozicija da se učini razumljivim jedan slučaj koji nesumnjivo mnogim istočnim Nemcima liči na nasilje.

m. m.: Vaš pristup ima jednu tendencioznu metodu. U svakom aktu, koliko nam je poznato, stavljate po jednu scenu "razumljivog" nasilja.

H.: Vi poznajete samo tri scene od ukupno 12. Nasilje, priznajem, takođe je i ono što jednog istočnjaka tera u samoubistvo iz očajja zbog našeg ekonomskog darvinizma.

m. m.: Vaš komad je istovremeno i poziv na nasilje.

H.: To nije samo legitimno nego i nužno. Već 1972. povodom jedne moje komedije tužila me je CDU (Hrišćanska Demokratska Unija) iz Hessena zbog huškanja naroda. Predsednik suda u Bazelu smatrao je takvu optužbu budalaštinom, pa ju je bacio u korpu za hartiju. Ako po Vašem mišljenju - po mome ne - moja nova drama propoveda primenu nasilja, upravo je zato sa punim uvidom pisana da do nasilja ne dođe nego da ga učini nezamislivim. Ono bi bilo vrlo besmisleno.

m. m.: To se ne nalazi u komadu. Vi pišete s jedne strane kako istočni Nemci ni posle dve diktature nisu uspeli da se brane. Istovremeno ostavljate gledaocima poruku: Dižite se, palite kuće, bunite se, a konačno, političko ubistvo nije baš najbolji put, ali se može obrazložiti. U bivšoj Istočnoj Nemačkoj naći ćete publiku za takve argumente.

H.: Ne, ne. Moram da nedvosmisleno skrenem pažnju na to da moja Hildegard ne vrši propagandu političkog ubistva. Ona kaže, i u stvarnosti dajem joj pravo: "Kada neko tako šta čini kao Rohweder, protiv jednog naroda koji nije u stanju da se brani, koji za vreme ujedinjenja nikada nije bio pitan za takvu stvar, neka se ne čudi ako bude streljan."

m. m.: Tri slobodno izabrana narodna zastupnika - tada još postojeće DR Nemačke - dogovorili su se o modalitetima ujedinjenja.

H.: Oni nisu predstavljali volju naroda.

m. m.: Mi još uvek tako shvatamo demokratiju.

H.: Naravno da nam je za takav slučaj potreban referendum, koji nije predviđen našim ustavom. Tamo gde on ne postoji, tamo dolazi kao kod nas do uobičajenih odluka protiv naroda.

m. m.: Vaš komad počiva na apsurdnoj tezi da povereničko društvo upravlja jednim basnoslovnim blagom koje baca u ždrelu zapadnim preduzećima i time vrši još

jednu eksproprijaciju Istočne Nemačke posle njenih 40 godina socijalizma. Ekonomska stvarnost izgleda sasvim drugačije. Po Vašem mišljenju povereničko društvo moralo bi da predstavlja jedan vanredno uspešan posao. De facto, ono će nas stajati nekoliko stotina milijardi maraka. Zato sada plaćamo - Vi takođe - 7,5% dodatka na porez a naši državni dugovi rastu dramatičnom brzinom.

H.: Sigurno je da ste vrlo dobro obavešteni. Ali bih zato želeo da postavim najmanje jedno pitanje: Nije li zato, po zapadnom mišljenju, toliko malo ostalo jer su npr. putem novca ili preuhitrenim razbijanjem preduzeća, koja su još bila produktivna, tu zemlju učinili nesposobnom za izvoz? Zar nije tačno da je to bila država na devetom ili sedmom mestu u svetu po eksportu?

m. m.: Da, u jednom zatvorenom sistemu sa posebnim pravilima igre. Svaka Komekon zemlja imala je da proizvodi posebne artikle i da njima snabdeva sve ostale zemlje. Sa normalnim eksportom to nema mnogo čega zajedničkog. Ako proturate u Vašem prologu misao da je brzo uvođenje DM bila namera zapada onda izvrćete istoriju naopako. Građani SR Nemačke tražili su na transparentima uvođenje DM.

H.: ... Zašto je vlada SR Nemačke udovoljila njihovom zahtevu? Zar nije bila svesna - to je moje mišljenje - takvih posledica?

m. m.: Zato što nije više bilo moguće odugovlačiti stvari. Zato što bi ljudi iz SR Nemačke putovali 100 km prema zapadu, gde je bilo moguće zaraditi zapadnu marku. U Leipzigu su demonstranti pretili: "Dođe li D-marka, ostaćemo, ne dođe li - ići ćemo njoj!"

H.: Za vreme mojih razgovora sa povereničkim društvom nisam primetio da je ma koja druga mogućnost - sem date - uzimana u obzir. Činjenica je da se ljudima zato čini velika nepravda.

m. m.: Sama Vaša teza da je zapad kriv za osiromašenje na istoku u osnovi je pogrešna. To se ne može nikakvim činjenicama potkrepiti.

H.: ... Ja ne govorim o osiromašenju nego o drugoj i u ovom slučaju konačnoj eksproprijaciji tamošnjeg stanovništva.

m. m.: Nema šta da se ekspropriše, u socijalizmu pojedinac nije posedovao skoro ništa.

H.: ... Ipak postoje kuće i zemlja. Pošto ih je socijalizam pokrao od privatnika, morao bi zapad da ih vrati privatnicima. Istočni funkcioneri bili su lopovi, zapadni su lukaviji: Nikada se nije desilo u svetskoj istoriji da deo naroda koji je čisto iz geografskih razloga pripadao zapadnoj hemisferi, i zato je postao bogatiji, pljačka tako drastično drugi deo istog naroda što ga je posle hitlerovskih ratova sudbina zadesila da bude pod sovjetskom upravom.

m. m.: Kuće i zemlja vraćaju se ranijim vlasnicima.

H.: ... Samo u slučaju konfiskacije nastale posle 1949. godine.

m. m.: Ograničeno vraćanje bila je cena za ujedinjenje koju su postavili Rusi kao uslov. Ali još jednom: na istoku nije bilo ičega za prisvajanje.

H.: Ne! Izvinite, ovaj mi razgovor liči na budalaštinu. Želite li da vrednost DR Nemačke svedete na nulu i da kao karitativni akt tumačite držanje grupe Klingbeil koja je za 2,8 milijardi maraka kupila u Istočnoj Nemačkoj 28 internacionalnih hotela od ukupno 31? I kada se ima u vidu da 50% svote može biti otpisano u vidu investicija...

m. m.: Vrednost poseda DR Nemačke u osnovi je negativna. Što se konzorcijuma Klingbeil tiče, reč je o ceni povoljnoj za obe strane. Takođe i istočnonemački menadžeri i radno osoblje preuzimaju u ruke preduzeća, a njihov broj nije tako mali.

H.: Hoćete li da poreknete da ni jednom istočnjaku nije pošlo za rukom da kupi jedan jedini kvadratni metar poslovnog prostora u centru prestonice? I to u jednoj zemlji u kojoj je rođen i 40 godina brutalno eksploatisan od komunista, kao što je slučaj i sa njegovim roditeljima? Zločin nužno provocira zločin.